

ENGELLERİN KALKMASINA SON “BİR YIL”

Tüm kamu kullanımına açık alanlarda engelliler için ulaşılabilirliğin sağlanması yükümlülüğünde sona yaklaşıyor. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi için tanınan 7 yıllık mühlet 2012 yılı Temmuz ayında sona erecek.

Marmara Belediyeler Birliği Çevre Yönetim Merkezi olarak çevre yönetimi çalışmalarımızı yürütürken konular umduğumuzdan da farklı boyutlara geldi. Atık Yönetimi, Çevre Peyzaj, Kent Mobilyaları, Yaya Kaldırımları, Bisiklet Yolları, Asfalt serimi, Beton Dökümü derken eğitimlerimiz “Kaldırımlarda Engellilerin Ulaşılabilirliği” konusuna dayandı. Sahayı gezdik ve gördük ki, yaşlılar, bisikletliler ve en önemlisi de engellilerin mevcut kaldırımlarımız ve yollarımızda ulaşılabilir olması mümkün değil. Yine araştırdık ve gözlemedik ki; engellilik hakkında toplum bilincimiz maalesef yeterli değil. Çok büyük hatalar, yanlışlar ve eksiklikler yapılıyor. Bu çerçevede Başbakanlık Engelliler İdaresi Başkanlığı ile bir işbirliği protokolü imzalayarak harekete geçtik ve bu yazımızı yazma gereği duyduk.

Yapılan en büyük yanlış, engellilerin sağlıklı bir birey ile bir farklarının olmadığını, eğitimle her türlü engeli aştıklarını ve hayatlarını idame edebilecek düzeye gelebildiklerini kimsenin göremediğidir.

Oysa hepimize bu konularda sorumluluklar düşmektedir. En önemli yükümlülükler de işin saha uygulayıcıları olan belediyelere ve onların işlerini yapan firmalara verilmiştir.

BELEDİYELERİN ENGELLİLER İÇİN ULAŞILABİLİRLİK YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Engelli vatandaşların herkesle aynı koşullarda yaşamını sürdürmesi için

belediyeler tarafından kentlerde sunulan her türlü hizmetin ulaşılabilir biçimde planlanması ve uygulanması gereklidir. Belediyeler yaptıkları çalışmalarını bir kamu hizmeti olarak, tüm kentlilerin faydalanması amacıyla üretirler. Fakat günümüz yaşam çevrelerinde engellilerin bağımsız ve güvenli biçimde hareket etmelerinin önünde sayısız fiziksel engel bulunmaktadır. Mevcut kentsel alanlarda yaya yerine taşıt önceliği olan trafik planlaması yapılmakta, yüksek, dar ve iklim koşullarına uygun olmadığı için bozulan kaplama malzemeli kaldırımlar inşa edilmekte, düzayak yerine merdivenli bina

girişleri tasarlanmakta, toplu taşıma hizmetleri, taşıtları ve alt yapısı ile düzensiz, sürekliliği olmayan ve geleceksel biçimde sürdürülmektedir¹.

BELEDİYELER İÇİN SON BİR YIL

Ülkemizde, yapılı çevrede özür-lülerin bağımsız ve güvenli biçimde hareket etmelerini sağlamak amacıyla mevzuat düzenlemeleri yapılmıştır. Bu düzenlemelerden biri; kentlerde kamu kullanımına açık alanların özür-lüler tarafından kullanılabilir hale getirilerek engelsiz yaşam çevreleri oluşturulması amacıyla 7 Temmuz 2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 5378 sayılı Özür-lüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’dur. Kanunun Geçici 2. Maddesi’nde yerel yönetimlere açık sorumluluklar yüklenmiştir. Bu maddede; “Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanun’un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özür-lülerin erişebilirliğine uygun duruma getirilir” hükmü bulunmaktadır.

Tüm kamu kullanımına açık alanlarda özür-lüler için ulaşılabilirliğin sağlanması yükümlülüğü her kademeden belediye ve yapılı çevre ile ilgili hizmet ve görev yapan kamu kurum ve kuruluşlarını yakından ilgilendir-

mektedir. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi için tanınan 7 yıllık mühlet 2012 yılı Temmuz ayında sona erecektir.

Açık alanlarda ve binalarda mevcut engellerin tespit edilmesi çalışmalarının yapılması; bu tespitten sonra engellerin kaldırılması veya iyileştirilmesi yoluyla söz konusu kamu kullanımına açık alanların ulaşılabilir hale getirilmesi için tanınan sürenin dolmasına yaklaşık bir yıl kalmıştır.

Özür-lüler Kanunu’nun Geçici 3. Maddesi’nde ise “Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan toplu taşıma hizmetlerinin özür-lülerin erişebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alır. Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu Kanun’un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özür-lüler için erişebilir duruma getirilir.” denmektedir.

Geçici 2. Maddede olduğu gibi 2012 yılı Temmuz ayına kadar mühlet verilen bu düzenlemeye istinaden; yeni satın alınacak toplu taşıma taşıtlarında özür-lüler için uygun olanların tercih edilmesi, var olanlarda bu değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Diğer yandan, sadece belediyelerin kendi sundukları hizmetlerde değil, denetledikleri ve özelleştirilen alanlarda bu düzenlemelerin yapılması bu hüküm dâhilindedir. Ayrıca taşıtların uygunluğunun yanında, toplu taşıma sisteminin bir bütün olarak düşünülmesi, duraklar, istasyonlar, liman ve iskeleler gibi ulaşım alt yapısında da gerekli ulaşılabilirlik tedbirlerinin alınması zorunluluğu bulunmaktadır.

Özür-lüler Yasası kapsamında, 12.07.2006 tarih ve 2006/18 sayılı Başbakanlık Genelgesi yayımlanarak ilgili kanun maddelerinin hayata geçirilmesi amaçlanmıştır. Diğer yandan, 12.08.2008 tarihinde tüm kamu kurum ve kuruluşlarına gönderilen Başbakanlık Talimatıyla, konuyla ilgili mevzuat hükümlerine dikkat çekilmiştir. Yapılan düzenlemelerin standartlara uygun olmadığına değinilerek yeni yapılaşma

alanlarında veya yeniden düzenleme yapılan alanlarda ve kamu binalarının veya kamunun kullanımına tahsis edilmiş bulunan diğer yapılarda, mevzuata uygun şekilde düzenlemelerin yapılması için gereken önlemlerin alınması zorunluluğu bir kez daha vurgulanmıştır.

İMAR MEVZUATI'NDA ULAŞILABİLİRLİK

Ulaşılabilirlik, yapılı çevrenin oluşturulmasında genel ilkeleri belirleyen İmar Mevzuatı'nda da yer almaktadır. 1997 yılında 3194 sayılı İmar Yasası'na "Fiziksel çevrenin özürllüleri için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda Türk Standartları Enstitüsü'nün ilgili standartlarına uyulması zorunludur" hükmü eklenerek yasal düzenlemeler arasında yer bulmuştur.

Bu hüküm doğrultusunda, ilgili altı yönetmelikte gerekli düzenlemeler yapılmış, 02.09.1999 tarihinde 23804 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmeliklerden ilki güncel adıyla Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği'dir. Büyükşehir belediyeleri dışında kalan diğer tüm belediyeleri ilgilendiren bu yönetmelikte özürllüleri için ulaşılabilir yapılı çevre oluşturulması hakkında önemli görev ve sorumluluklar bulunmaktadır.

Özürllüleri için gerekli ulaşılabilirlik düzenlemelerini ön gören ve aynı tarihte değişiklik yapılan diğer yönetmelikler; Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği, Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik, Gecekondu Kanunu Uygulama Yönetmeliği, Otopark Yönetmeliği ve Sığınaklarla İlgili Ek Yönetmelik'tir.

Bu yönetmeliklerin ardından, büyükşehir belediyelerinin kendi imar yönetmeliklerinde paralel düzenlemeleri gerçekleştirmeleri gerektiğinden, çoğu büyükşehir belediyesi bu hükümlere yönetmeliklerinde yer vermiştir. Bu durum kendilerine ait imar yönetmelikleri olan il belediyeleri için de geçerlidir.

Yeni yapılaşan alanlarda, her türlü planda, inşaat ve oturma izni verilecek her özel ve kamu binasının

da, bu tarihten itibaren Türk Standartları Enstitüsü'nün ilgili standartlarına uygun özürllüleri için ulaşılabilirlik önlemlerinin alınması/alınmış olması, yerel yönetimler ve ilgili kamu kurumları için bir yükümlülüktür.

YAPILAN HATALAR

Ülkemizde özellikle son yıllarda özürllüleri kullanımına yönelik bazı iyi niyetli düzenlemeler yapılmaya başlanmış olsa da, bunların ihtiyaçları karşılamaktan oldukça uzak olduğunu belirtmek gereklidir. Kentlerde hâlihazırda ulaşılabilir düzenlemelerin bulunmamasının yanı sıra, hatalı ve eksik yapılan düzenlemeler de ele alınması gereken belli başlı konulardandır. Bir kaldırım düzenlenmesinde rampa bulunmaması kadar, standartlara uygun olmayan özelliklerde rampanın yapılması da sorun oluşturmaktadır. Yapılan yanlış uygulamalar, daha sonra iyileştirme gerektireceği için zaman ve bütçe kaybına yol açacağı gibi, kazalara yol açacak nitelikte tehlike arz eden örnekler de azımsanamayacak kadar çoktur.

Yapılan uygulamaların kullanılabilir olması standartlara uygunluğuyla koşuttur. Ulaşılabilir yapılı çevre ölçü ve ölçütleri, TSE'nin ilgili standartlarında teorik ve şematik biçimde ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Her biri konuyla ilgili önemli birer kaynak olan bu standartlardan üç tanesi; TS 9111/Nisan 1991: Özürllü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları, TS 12576/ Nisan 1999: Şehir İçi Yollar- Özürllü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemlerin Tasarım Kuralları ve TS 12460/Nisan 1998 Şehir İçi Yollar- Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm5: Özürllü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları'dır. Güncel gereksinimleri karşılamaları amacıyla revize edilmekte olan bu standartların edinilmesi ve yapılan çalışmalarda kullanılması yasal bir zorunluluk olmasının yanında, daha doğru ve eksiksiz uygulamalar için de gerekliliktir.

Diğer yandan yapılan bazı uygulamalara bakıldığında, genellikle kamu binalarının girişlerinde ve açık yeşil alanlarda özürllüleri kullanacağı şekilde düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Bu binaların veya

park alanlarının özürllülerce kullanılabilmesi son derece yerinde bir uygulamadır, ancak yeterli değildir. Kentlerin bir bütün olarak ele alınması ve ulaşılabilirlik açısından değerlendirilmesi gereklidir. Binaların girişleri kadar yakın çevresinden başlayarak iç mekanlarında da ulaşılabilirlik sağlanmalıdır. Ayrıca bu alanlara ulaşınca kadar kullanılacak olan diğer alanlarda ve hizmetlerde de iyileştirmelerin sağlanması; özürllüler için kaldırımlarda, yaya geçitlerinde, bilgilendirici ve yönlendirici donanımlarda da ulaşılabilirlik sağlanmalıdır. Özürllü kişilerin toplu taşıma durak veya istasyonuna ulaşabilmesi, toplu taşıma taşıtına binebilmesi ve bu taşıtı kullanabilmesi de unutulmaması gereken, söz konusu bütünün diğer bir parçasını oluşturmaktır.

Bu süreçte kişiye özel çözümler sağlanması eşit hizmet sunumu esasına aykırı olmasının yanında, sanıldığı aksine, özürllüler tarafından da genellikle tercih edilen bir seçenek değildir. Özürllülerin de diğer herkesle birlikte aynı kaldırımı, yaya geçidini, parkları, çocuk oyun alanlarını, otobüsleri, durakları kullanması, aynı girişten binaya ulaşmaları ilk öncelik olmalıdır. Bu nedenle mevcutta bulunan ve toplumsal dışlamaya neden olan özürllü çocuk parkı, özürllü otobüsü gibi "ayrı" veya "özel" uygulamaların kaldırılması, herkesin birlikte yararlanacağı düzenlemelere gidilmesi gereklidir.

Sonuç; süre bitiminde başlayacak olan hukuki süreç... Yapılı çevre özürllülerin toplumsal yaşama katılmalarında son derece önemli bir belirleyicidir. Yaratılan yaşam çevrelerinin özürllüler tarafından da rahatça kullanılabilmesi, buraların yapılış amacına ulaşmalarını sağlayacaktır. Tüm belediyelerin öncelikle yapacakları kentsel planlama çalışmalarında ulaşılabilirliği göz önünde bulundurmaları gerekmektedir².

Ulaşılabilirlik konusunun Türkiye için yeni gündeme gelmeye başlaması nedeniyle, yapılı çevre çalışmalarının büyük bölümünde görev ve söz sahibi olan belediyelerin bilinç ve bilgi düzeylerinin artırılması önem taşımaktadır. Bu ihtiyaçtan yola çıkarak 26 Ekim 2010 tarihinde imzalanan işbirliği protokolü çerçevesinde Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı ve Marmara Belediyeler Birliği tarafından Marmara Bölgesi'nde yer alan belediyelerin yönetici ve teknik çalışanlarına yönelik eğitim programları düzenlenmektedir.

Ulaşılabilir yapılı çevrenin hayata geçirilmesi amacıyla Özürllüler İdaresi Başkanlığı tarafından broşür ve kitaplar hazırlanmıştır. Bu yayınlar internet aracılığıyla "www.ozida.gov.tr/ulasilabilirlik" adresinden edinilebilir.

Unutulmamalıdır ki; Özürllüler Kanunu'nun belediyeler için öngördüğü sürenin dolmasına hayli kısa bir süre kalmıştır. Yapılan her ulaşılabilir olmayan uygulama ise kentsel yaşamda özürllüler için daha da büyüyen bir sorun yumağına dönüşmektedir. Kanuni sürenin tamamlanacağı tarih olan Temmuz 2012'den sonra özürllülerin bireysel ve kurumsal olarak dava açarak, hukuki haklarını aramaları süreci başlayacaktır.

Tüm belediyeleri, yaptıkları uygulamalar ve verdikleri hizmetleri ulaşılabilir olarak hayata geçirmeye davet ediyoruz...